

Stap 1

IK ZIE
WAT JIJ
NIET
ZIET

PRIKKEL

LES 1
100
minuten

LES 2
100
minuten

OPDRACHT
50
minuten

Van prikkel tot

duurzaamheidsvraagstuk

In deze stap worden de leerlingen geprikkeld rond het voorkomen en sorteren van huishoudelijk verpakkingsafval, vergaren ze basiskennis rond het thema en formuleren ze een duurzaamheidsvraagstuk.

Lesdoelen

Les 1

- > De leerlingen weten wat ze kunnen doen om ervoor te zorgen dat huishoudelijk verpakkingsafval vermeden en gesorteerd wordt.
- > De leerlingen kunnen keuzes m.b.t. huishoudelijk verpakkingsafval linken aan elkaar.
- > De leerlingen kunnen zich inleven in personages en situaties m.b.t. huishoudelijk verpakkingsafval.
- > De leerlingen durven hun mening m.b.t. huishoudelijk verpakkingsafval te geven.
- > **Uitbreiding:** De leerlingen kennen het begrip 'circulaire economie' en kunnen het uitleggen in eigen woorden.
- > **Uitbreiding:** De leerlingen kennen de 'R-strategieën' en kunnen in eigen woorden uitleggen hoe die bijdragen tot een circulaire economie.

LEGENDE

Tip

Opgelet

Differentiatie

> **Denkvraag**

> **Inhoudelijk voorbeeld**

Les 2

- De leerlingen kunnen relevante informatie uit een krantenartikel, luisterfragment of video filteren en mondeling en schriftelijk weergeven.
- De leerlingen staan open voor en luisteren naar de mening van anderen.
- De leerlingen kunnen aangeven wat zij interessant/leuk/boeiend/herkenbaar vinden.

Materiaal

- Bord of flap
- **Optioneel:** timer

Les 1

- **Optioneel:** een stuk verpakkingsafval en een grijpstok
- Praatplaat (bijlage 1)
- Situatiekaarten praatplaat (bijlage 2)
- Woordkaarten (bijlage 3)
- Optioneel: stockfoto's (bijlage 4)

Les 2

- Invulblad met de vraagwoorden wie, wat, waar, wanneer, waarom en hoe en bijhorende Sclera-pictogrammen (bijlage 5)
- Stockfoto's (bijlagen 6 en 7)

Vooraf

- Lees het achtergrondossier grondig door. Aan de hand van de vragen wat, waarom en hoe geeft deze tekst je de nodige inhoudelijke en didactische kennis en inzichten om aan de slag te gaan met deze lesfiche.
- Kies de elementen uit de lesfiche die passen bij jouw leerlingen en maak indien gewenst gebruik van de differentiatiemogelijkheden. Dit materiaal werd namelijk opgesteld voor de brede lescontext in opleidingsvormen 1, 2 en 3, niet toegespitst op één type. In de praktijk zal dus niet elke oefening, instructie of bijlage geschikt zijn voor elke klasgroep.

Les 1

- Pas de vragen over de praatplaat (bijlage 1) aan de schoolcontext en de leefwereld van de leerlingen aan.
- Druk de woordkaarten en eventueel ook de situatiekaarten af (bijlagen 2 en 3).

- Neem eventueel enkele voorwerpen mee naar de klas om de woorden op woordkaarten en de gebeurtenissen in de praatplaat te illustreren, bijvoorbeeld een schoendoos, een PMD-zak, een leeg petflesje, de lokale ophaalkalender, ...
- Druk eventueel de foto's (bijlage 4) af en hang ze op het bord.

Les 2

- • Selecteer minstens zes verhalen in de vorm van filmpjes, nieuwsartikels, afbeeldingen of voorwerpen die een (positieve en actuele) actie rond afval uitbeelden. Je kan de voorbeelden hieronder gebruiken, maar gaat best op zoek naar enkele (gelijkaardige) acties in de eigen gemeente en de leefwereld van de leerlingen.
 - Geen idee waar je actuele filmpjes vindt? Op [Het Archief voor Onderwijs](#) vind je een collectie met enkele positieve en actuele voorbeelden. Je kan de filmpjes op Het Archief voor Onderwijs pas bekijken als je een gratis account aanmaakt met je stamboeknummer. Dat doe je [hier](#). Lees [hier](#) alvast hun korte inhoud of haal er inspiratie bij enkele YouTube-filmpjes.
 - Je vindt [hier](#) ook voorbeeldartikels en -afbeeldingen. De volgende artikels van Wablieft zijn geschreven in duidelijke, eenvoudige taal. Je kan deze teksten ook uitvergroten en digitaal laten voorlezen.
 - <http://www.wablieft.be/nl/krant/leuk/kraantje-portugal>
 - <http://www.wablieft.be/nl/krant/interview/we-verlaten-een-sstraat-pas-als-ze-helemaal-proper>
 - <http://www.wablieft.be/nl/krant/interview/veerle-colle-maakt-zo-weinig-mogelijk-afval>
 - <https://www.wablieft.be/nl/krant/leuk/niet-eenzaam>
- Druk per verhaal één invulblad met de vraagwoorden en Sclera-pictogrammen af (bijlage 5).
- Verspreid de geselecteerde verhalen over het klaslokaal. Leg bij elk verhaal een invulblad (bijlage 5).
- Voorzie eventueel enkele smartphones of tablets en oortjes.

Lesverloop

Les 1

Praatplaat

Gebruik de praatplaat om het onderwerp te introduceren, de voorkennis van de leerlingen te activeren en sorteren uit te leggen.

Doe een herkenbare handeling voor om de praatplaat en het thema kort in te leiden. Gooi bijvoorbeeld een stuk verpakkingsafval op de grond en raap het op met een grijpstok.

> Wat doe ik eerst? En daarna? Waarom?

> Heb jij dit ook al eens gedaan? Waar heb je dit nog gezien?

Toon de praatplaat (bijlage 1). Stel vragen over wat de leerlingen herkennen in de praatplaat en leg de link met hun leefwereld en de schoolcontext. Zo koppel je de afgebeelde handelingen aan hun eigen ervaringen en activeer je de aanwezige voorkennis.

> Welke plaats zie je in de prent? Lijkt de afbeelding op een plaats die je herkent? Wat is hetzelfde en wat is verschillend?

> Ben jij al eens op zo'n plaats geweest? Wat heb je toen gedaan? Wat doen mensen op deze plaats?

> Wat doen de mensen op de afbeelding?

> Wat heb jij al eens gedaan? Welke persoon ben jij al eens geweest?

> Wat heb je al eens gezien? Waar heb je dat al eens gezien? Wat zie je ook op school?

Verdeel de woordkaarten (bijlage 3) over de leerlingen en laat hen de woorden één voor één voorlezen. Verduidelijk indien nodig de moeilijkste woorden of meest abstracte begrippen. Vertel dat ze de woorden op de woordkaarten gaan gebruiken om gebeurtenissen in de praatplaat te benoemen.

Wijs enkele specifieke gebeurtenissen en voorwerpen op de praatplaat aan, al dan niet door digitaal in te zoomen op de praatplaat. De leerlingen proberen de afgebeelde situatie te beschrijven door gebruik te maken van de woorden op de woordkaarten.

➤ **Wie kan met een woordkaart een zin maken over de afgebeelde situatie?**

Stel vragen naar wat de leerlingen zien, herkennen, voelen, ... bijvoorbeeld over personage x die op het punt staat afval in een vuilnisbak te doen.

➤ **Wat doet personage x in deze prent? Wat heeft die vast?**

➤ **Personage x heeft de lege verpakking van een ijsje vast.**

➤ **Personage x gooit de lege verpakking in de vuilnisbak.**

➤ **Personage x gooit de aardappelschil in het GFT-bakje.**

➤ **Waarin wil personage x dat stuk afval doen?**

➤ **Het personage wil het stuk afval in een vuilnisbak doen.**

➤ **Waarom zou personage x dat doen?**

➤ **Omdat het afval dan gerecycleerd wordt.**

➤ **Omdat dit een afspraak of regel is.**

➤ **Waarom staan er dozen op de stoep?**

➤ **Het papier en karton staat buiten om opgehaald te worden door de ophaalwagen.**

Noteer de zinnen op het bord. De leerlingen houden de woordkaarten bij voor de volgende oefening.

Als bijlage voegden we enkele situatiekaarten toe (bijlage 2). Dit zijn kaarten die afzonderlijk de situaties uit de praatplaat afbeelden. Je kan de situatiekaarten gebruiken als klassikaal spreken over de praatplaat moeilijk of niet mogelijk is. Voorzie indien nodig ook kaarten met volzinnen die de afgebeelde situaties beschrijven.

Maak eventueel gebruik van [de sorteergidsen](#), [Recycleapp.be](#) en de lokale afvalkalender, waarvan je de digitale versie terugvindt op de website van je afvalintercommunale en/of gemeente. Onderzoek samen met de leerlingen welke afspraken, voorwerpen of andere elementen ze herkennen in de praatplaat en vice versa.

Uitbreiding Time's up

Je kan verder oefenen op de sorteerregels, de soorten afval en de impact van niet sorteren met een spelletje 'Time's up'. Doe alle woordkaarten in een kom en verdeel de leerlingen in duo's. Tijdens drie rondes krijgen de duo's om de beurt twee minuten om zoveel mogelijk woorden te raden.

Zet een timer van twee minuten. Eén leerling van het eerste duo grabbelt in de kom, neemt een woordkaart en probeert het woord op de woordkaart ...

- > **Ronde 1:** ... aan te wijzen op de praatplaat;
- > **Ronde 2:** ... uit te leggen in woorden en zinnen, zonder het woord zelf te gebruiken;
- > **Ronde 3:** ... uit te beelden, zonder geluid te maken.

De andere leerling van het duo probeert het woord op de woordkaart te raden. Telkens die een woord raadt, houdt het duo de woordkaart bij en mag de leerling bij de kom een nieuwe woordkaart grabbelen. Zo gaan ze door en verzamelen ze zoveel mogelijk woordkaarten tot de timer gaat. Daarna is het de beurt aan het volgende duo. De duo's wisselen elkaar af tot de kom leeg is. Hou eventueel bij hoeveel woordkaarten de duo's tijdens één ronde verzamelden en start een tweede en derde ronde.

Als ... dan ...

Ga aan de slag met de werkvorm Als ... dan ... (© Djapo)¹. Tijdens deze oefening vormen de leerlingen een oorzaak-gevolg ketting met de woordkaarten. Zo ontdekken ze de impact van hun eigen keuzes en hoe die keuzes kunnen bijdragen tot een meer circulaire economie.

Leg uit dat jullie samen gevolgen gaan bedenken van een gebeurtenis. Hierbij zullen de leerlingen de woorden 'Als ...', 'dan ...' gebruiken in een zin. Nadien zullen de leerlingen de woorden 'oorzaak en gevolg' ook leren en gebruiken. Illustreer de concepten 'oorzaak' en 'gevolg' eerst met enkele eenvoudige voorbeelden die je indien nodig kan uitbeelden.

- > Als ik op deze knop duw, dan gaat het licht uit of aan.
- > Als het regent, dan word ik nat.
- > Als ik nat ben, dan krijg ik het koud.

Laat de leerlingen in hun eigen woorden uitleggen wat een 'als... dan...'-zin betekent en zelf enkele voorbeelden uitbeelden en proberen verwoorden met 'als ... dan ...'-zinnen.

Vorm het begin van een 'als ... dan ...'-zin met een van de woordkaarten.

- > Als ik een plastic flesje in een blauwe zak doe, dan ...
- > Als ik mijn papier en karton afval op de stoep zet op dag x (illustreer eventueel met de lokale ophaalkalender erbij), dan ...
- > Als ik een herbruikbare drinkfles gebruik, dan ...

De leerling die de woordkaart met het woord in de onafgewerkte zin heeft, staat recht en hangt de woordkaart op het bord. Laat de leerling de onafgewerkte zin herhalen.

De leerlingen proberen de onafgewerkte zin nu aan te vullen door gebruik te maken van de woorden op de woordkaarten.

> Wie kan de zin aanvullen met een woordkaart?

Kies eventueel zelf een leerling met een geschikte woordkaart. Vraag de leerling naar voor en laat de leerling de woordkaart rechts van de vorige woordkaart op het bord hangen. Laat de leerling de onafgewerkte zin herhalen en een gevolg van het eerste zinsdeel formuleren met het woord op de woordkaart. Zo ontstaat er een woordenketting van twee woorden. Zijn er twee woorden nodig om het gevolg uit te drukken? Laat dan twee leerlingen naar voor komen en samen de zin aanvullen. Ze hangen de woordkaarten dan tegen elkaar.

- > Als ik een plastic flesje in een blauwe zak doe, dan wordt dat flesje gerecycleerd.
- > Als ik mijn papier en karton afval op de stoep zet op dag x, dan wordt dat afval opgehaald.
- > Als ik een herbruikbare drinkfles gebruik, dan hoef ik niet elke dag een plastic flesje te kopen.

(1) De werkvorm *Als ... dan ...* komt uit de methode Systeemdenken van Djapo. Systeemdenken ondersteunt leerlingen in het onderzoeken van onze complexe wereld door bewust op zoek te gaan naar verbanden. Systeemdenken zorgt voor een genuanceerd wereldbeeld dat rekening houdt met de verschillende standpunten in een verhaal. Zo leer je om je oordeel uit te stellen vooraleer een standpunt in te nemen, en krijg je meer inzicht in complexe thema's. Meer weten over systeemdenken? www.djapo.be

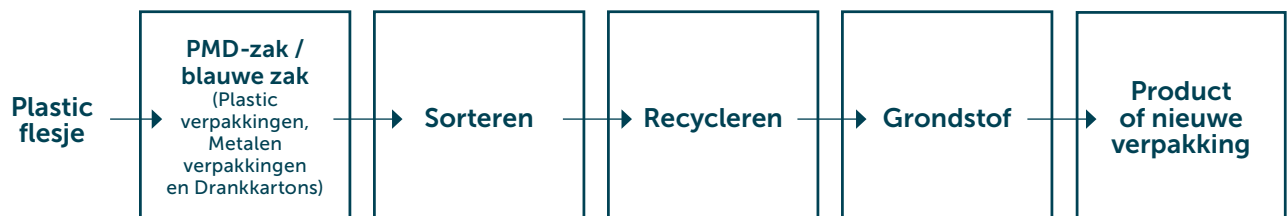
Als er op een bepaald punt twee of meer gevolgen mogelijk zijn, dan kan je de leerlingen een afsplitsing in de ketting laten maken en op beide gevolgen verder bouwen.

- > Als ik mijn schoendoos hergebruik om mijn kastlade te ordenen, dan is die schoendoos geen afval.
- > Als ik mijn schoendoos hergebruik om mijn kastlade te ordenen, dan haal ik meer uit de energie die nodig was om de schoendoos te maken/producen.
- > Als ik mijn schoendoos hergebruik om mijn kastlade te ordenen, dan zijn er geen nieuwe grondstoffen en energie nodig voor een ladeverdeler of een mandje.

Ga zo verder en kom tot een visuele gevolgenketting.

- > Als dat flesje gesorteerd wordt, dan wordt dat flesje gerecycleerd.
- > Als dat flesje gerecycleerd wordt, dan wordt dat flesje een grondstof.
- > Als dat flesje een grondstof wordt, dan wordt die grondstof een product.

Teken eventueel pijlen tussen de woordkaarten op het bord.

Herhaal de oefening tot de leerlingen de (meeste) woorden op de woordkaarten zonder veel problemen met elkaar in verband kunnen brengen. Beoordeel samen het resultaat van de gevolgenketting op het bord en reflecteer.

Uitbreiding kringloop

+40
minuten

Als de leerlingen voldoende vertrouwd zijn met de abstractere concepten zoals 'recyclage' en 'grondstof', kan je de visuele gevolgenketting proberen ombuigen tot een meer circulaire visualisatie of kringloop.

Teken een pijl op het einde van de gevolgenketting.

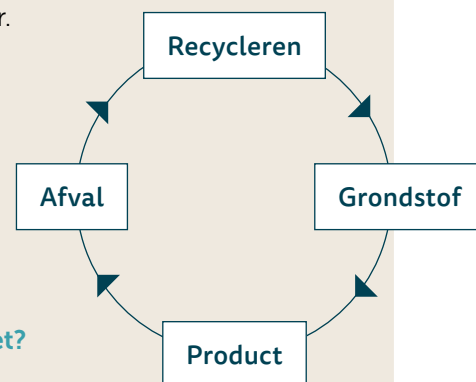
- > Wat is het vervolg van deze gevolgenketting? Waar leidt deze pijl naartoe?
- > Welk woord zou je op het einde van de pijl kunnen hangen?
- > Wat betekent dat, volgens jullie? Kan je daar een voorbeeld van geven?
- > Kunnen we de woorden ook in een andere vorm leggen? Hoe?

Teken nu een cirkel op het bord. Vraag de leerlingen om de woordkaarten 'afval', 'recyclage', 'grondstof' en 'product' op de cirkel te hangen. Je kan die woordkaarten met abstractere begrippen ook vervangen door woordkaarten met concrete voorbeelden daarvan, zoals 'glas' en 'fles'. De leerlingen leggen de woordkaarten in een volgorde die voor hen logisch lijkt en mogen overleggen. Beoordeel samen het resultaat en reflecteer.

- > Lukt het om de woorden in een cirkel te leggen?
- > Welke verbanden zien jullie nu tussen de woorden?

Maak een causale lus van de cirkel, door er pijltjes in wijzerzin op te tekenen.

- > Is er nu ook een vervolg? Waarom wel of niet?
- > Kan je deze cirkel of lus ook anders invullen? Waarom wel of niet?

Leg uit dat nieuwe producten maken veel grondstoffen en energie vraagt.

Die grondstoffen zijn niet eindeloos beschikbaar en de ontginning, het transport en de verwerking ervan belasten onze planeet en onze gezondheid. Om die energie op te wekken, wordt bovendien veel CO₂ uitgestoten, wat het klimaat ontregelt en onze planeet en de gezondheid van mens en dier schaadt. Door afval te voorkomen, producten te hergebruiken en het bestaande afval te recyclen, blijven de grondstoffen in afval langer in een 'kringloop' en belanden ze niet in de natuur en bijvoorbeeld in ons drinkwater.

Lees meer over het wat, waarom en hoe van een circulaire economie in het achtergronddossier.

Toon eventueel enkele filmpjes om het principe verder te verduidelijken, bijvoorbeeld dit [animatiefilmpje van de Ellen MacArthur Foundation](#), [dit animatiefilmpje over het 'cradle to cradle'-principe](#) of [dit filmpje](#) waarin Nic Balthazar aan de hand van een bureaustoel uitlegt wat dat wil zeggen.

In [dit filmpje](#) wordt uitgelegd hoe Fostplus en de producenten van verpakkingen circulair economie in de praktijk brengen. In de nabije toekomst wordt er gewerkt aan meer herbruikbare verpakkingen om het recyclageproces zo lang mogelijk uit te stellen. In [dit filmpje](#) wordt het recyclageproces van de verschillende afvalfracties samengevat en wordt uitgelegd waarom afval sorteren zo belangrijk is. In [dit filmpje](#) wordt ten slotte samengevat wat er met PMD gebeurt in het sorteercentrum.

Uitbreiding R-strategieën

Hang de foto's (bijlage 4) in een willekeurige volgorde op het bord en bespreek kort wat de leerlingen op het eerste gezicht waarnemen.

- > Wat doen de mensen in de foto, denk je?
- > Heb je dat zelf ooit al gezien/gedaan? Zo ja, waar?

Leg uit dat er verschillende manieren of strategieën zijn om materialen in een kringloop te houden en schrijf de R-strategieën onder elkaar op het bord.

- > In de eerste plaats kan je afval voorkomen door het gebruik van milieuvriendelijke en/of overbodige producten te weigeren (REFUSE), bijvoorbeeld door ze niet aan te kopen en niet te produceren. Je kan producten ook anders gaan gebruiken en slimmer ontwerpen en maken (RETHINK), bijvoorbeeld door ze te delen, of minder te gaan gebruiken (REDUCE). Ook door producten die je zelf niet meer nodig hebt een tweede leven te geven door ze te schenken of te verkopen en zelf tweedehandsproducten te kopen (RE-USE), kapotte producten te herstellen (REPAIR), oude producten op te knappen (REFURBISH) of onderdelen van een oud product opnieuw te gebruiken (REMANUFACTURE en REPURPOSE), kan je afval voorkomen en de levensduur van grondstoffen en materialen verlengen.
- > Wanneer dat allemaal niet mogelijk is, kan je de materialen en kostbare grondstoffen in producten recyclen (RECYCLE). Omdat je dat niet zelf kan doen, sorteer je de afgedankte producten en afval volgens de sorteerwijzers en breng je kapotte of versleten producten naar een recyclagepark, een erkend inzamelpunt (winkels, textielstraatcontainers, glasbollen ...). Sommige afvalfracties worden ook per soort aan huis opgehaald, waaronder PMD uit huishoudelijke verpakkingen, papier en karton.

Ga eventueel samen met de leerlingen door de sorteergidsen en zoek voor een aantal verpakkingen en materialen op welke manier ze gesorteerd en aangeboden moeten worden om gerecycleerd te worden, bijvoorbeeld voor een drankblikje, botervlootje, flacon van shampoo, bokaal, aluminium schaalpje, tube tandpasta ... (PMD).

- > Afval dat niet gerecycleerd wordt, wordt verbrand. Soms kan daarmee nog energie worden opgewekt (RECOVER).

De leerlingen gaan de foto's nu bij de juiste R-strategie hangen. Stel verdiepende vragen en geef bijkomende uitleg.

- > Bij welke R-strategie zouden jullie de foto hangen? Waarom?

REFUSE (weigeren): iemand gebruikt herbruikbare zakjes in de supermarkt (foto 1)

RE-USE (hergebruiken): twee vrouwen sorteren tweedehandskledij (foto 2)

REPAIR (herstellen): twee mensen herstellen een wasmachine (foto 3)

REFURBISH (opknappen): een man knapt een oud meubel op (foto 4)

RECYCLE (recycleren): een meisje zet gevulde PMD-zakken aan de straatkant (foto 5)

Kennen jullie nog andere voorbeelden die je bij deze R-strategieën zou kunnen hangen?

- > **REFUSE:** een brooddoos in de refter
- > **RE-USE:** tweedehandsmeubels in een kringloopwinkel
- > **REFURBISH:** een kijkdoos maken met een schoendoos
- > **RECYCLE:** papier en karton aan de straatkant

Rollenspel

Herhaal klassikaal kort de sorteerregels, de impact van niet sorteren, ... Hou in de tijd die overblijft een kort rollenspel waarbij je de leerlingen stimuleert om zich in te leven in de personages op de praatplaat. Zo leren de leerlingen verbanden leggen tussen verschillende afgebeelde situaties en stimuleer je hen om perspectieven te verkennen. Reflecteer.

- > **Wat gebeurt er eerst? Wat dan? ...**
- > **Wat doet personage x (bijvoorbeeld een vuilnisbak zoeken)? Welke vragen zou die zich kunnen stellen?**
- > **Wat zou jij (kunnen) doen als je ... (geen vuilbak kan vinden, niet weet hoe je iets sorteert, ...)?**

Sluit de les af door te peilen naar hoe de leerlingen zich voelen bij de op de praatplaat afgebeelde situaties.

- > **Waar word je blij, boos, verdrietig, ... van? Waarom voel je je daar zo bij, denk je?**

Les 2

Voorbeeldacties

Verspreid de geselecteerde verhalen die een (positieve en actuele) actie rond afval uitbeelden over het klaslokaal. Leg bij elk verhaal een invulblad met de vraagwoorden 'wie', 'wat', 'waar', 'wanneer', 'waarom' en 'hoe' en de bijhorende Sclera-pictogrammen² (bijlage 5).

De filmpjes kan je klaarzetten op enkele laptops in het klaslokaal. Je kan de filmpjes ook in de vorm van QR-codes verspreid in het klaslokaal ophangen. Achter elke QR-code zit de link naar een filmpje. De leerlingen kunnen de QR-codes met een smartphone of tablet scannen en met oortjes in bekijken.

Een QR-code maak je door de link naar het filmpje te plakken in het veld op de gratis website [qr-code-generator](https://www.qr-code-generator.com/). Download de afbeelding van de QR-code en druk af.

Door in deze oefening te vertrekken vanuit positieve voorbeeldacties rond afval, inspireer en motiveer je de leerlingen om op het eerste gezicht onoplosbare, vaak ontmoedigende duurzaamheidsvraagstukken aan te pakken.

(2) Bron: www.sclera.be

Overloop samen met de leerlingen de vragen op het invulblad.

- > Over wie gaat het verhaal? (Wie?)
- > Wat doet die persoon? (Wat?)
- > Waar doet die persoon dat? (Waar?)
- > Wanneer doet die persoon dat? (Wanneer?)
- > Waarom doet die persoon dat? (Waarom?)
- > Hoe doet die persoon dat? (Hoe?)

De leerlingen lopen twintig minuten in stilte rond in het klaslokaal, lezen de koppen en inleidingen van de artikels, de titels en korte beschrijvingen van de filmpjes en bekijken de afbeeldingen en voorwerpen. Ze proberen de vragen op de bijhorende invulbladen in beknopte volzinnen (onderwerp + pv + ...) of in kernwoorden te beantwoorden, maar lopen door naar een volgend invulblad van zodra ze het antwoord niet vinden. Deel mee aan de leerlingen dat ze niet alle antwoorden zullen kunnen afleiden uit de koppen en de inleidingen. De leerlingen mogen elkaars antwoorden op de invulbladen in stilte aanvullen.

Als de leerlingen meer structuur nodig hebben, kan het aanvullen van elkaars antwoorden erg moeilijk zijn. Je kan de leerlingen in dat geval elk een eigen invulblad per verhaal geven en hen de vragen per verhaal in hun eigen tempo laten beantwoorden. Je kan de verhalen ook onmiddellijk klassikaal bespreken en de invulbladen samen invullen.

Na twintig minuten geef je hen de instructie om opnieuw de vragen in stilte te proberen beantwoorden en hun antwoorden aan te vullen, maar nu eerst de artikels volledig te lezen, de filmpjes te bekijken en de afbeeldingen of voorwerpen grondiger te bestuderen. Geef hen hiervoor dertig minuten.

Bespreek na afloop welke antwoorden de leerlingen formuleerden en stel verdiepende vragen over de verhalen. Schenk ook aandacht aan de vragen die de leerlingen niet konden beantwoorden en probeer samen tot een antwoord te komen.

Leg uit dat ze nu een mening gaan vormen en gaan nadenken over het 'waarom' van die mening.

Mening

Illustreer indien nodig wat een mening vormen is door enkele eenvoudige voorbeelden te geven.

- > Ik vind voetballen leuk. Jij vindt voetballen niet leuk.
- > Ik vind deze muziek mooi. Jij vindt deze muziek niet mooi.

Vraag de leerlingen naar hun eigen meningen en stel de waarom-vraag.

- > Waarom vind jij voetballen leuk?

Help de leerlingen antwoorden te formuleren door hen de voegwoorden 'omdat' en/of 'want' aan te reiken.

- > Ik vind deze muziek mooi omdat ik dan aan mijn grootouders denk.
- > Ik vind voetballen leuk, want tijdens het spel ben ik heel actief.

Leg uit dat de antwoorden op deze waarom-vragen 'argumenten' zijn. Met argumenten leg je uit waarom je die mening hebt.

Duurzaamheidsvraagstuk

Vraag de leerlingen nu om één verhaal uit te kiezen dat hen het meest inspireert en erbij te gaan staan. Pols kort naar hun motivatie, hun argument(en).

- > Welk verhaal vind jij het meest interessant/leuk/boeiend/herkenbaar?
- > Waarom vind jij dit verhaal het meest interessant/leuk/boeiend/herkenbaar?

Bij het verhaal of de verhalen waar de meeste leerlingen staan, herhaal je samen de antwoorden op de invulbladen. Leg daarbij de nadruk op de waarom-vraag.

- > Waarom doet die persoon dat?
- > Welk (algemeen) probleem probeert die persoon op te lossen?
- > Wat motiveert die persoon?

Omschrijf het probleem of de problemen die de personen proberen op te lossen op het bord of op een flap. Formuleer het probleem zo algemeen en neutraal mogelijk.

- > Door een kunstwerk van zwerfvuil te maken, probeert de kunstenaar iets te doen aan het probleem 'Mensen laten afval achter op publieke plaatsen.'
- > Door afvalophalers in de bloemetjes te zetten, proberen mensen iets te doen aan het probleem 'Mensen sorteren hun afval onvoldoende volgens de sorteerregels.'

Laat de leerlingen mee nadenken over de formulering van het probleem. Misschien kunnen zij verschillende problemen herleiden tot éénzelfde oorzaak.

Leg uit dat jullie één algemeen probleem zullen kiezen om meer over te weten te komen.

- > Over welk probleem zou je meer te weten willen komen?
- > Welk probleem raakt jou persoonlijk het meest?

Selecteer klassikaal één probleem of duurzaamheidsvraagstuk.

De leerlingen kiezen tijdens deze oefening een duurzaamheidsvraagstuk. Een duurzaamheidsvraagstuk is een maatschappelijk vraagstuk dat de leerlingen kunnen en willen verkennen. Het is een levensechte problematiek waar we in de samenleving mee geconfronteerd worden. Een duurzaamheidsvraagstuk ...

... omvat een woord(groep) dat een probleem aanduidt (substantief, adjectief, werkwoord);

... kan een mededeling zijn;

... is kort geformuleerd;

... is oppervlakkig genoeg geformuleerd, zodat er ruimte is voor een breed onderzoek, verschillende deelproblematieken en verschillende duurzaamheidsuitdagingen;

... hoeft niet als geheel opgelost te worden door de leerlingen.

Je hoeft het begrip 'duurzaamheidsvraagstuk' niet te gebruiken in de klas, maar kan gewoon spreken over een 'probleem'. Let daarbij wel op dat je niet spreekt over 'het probleem oplossen' en hou rekening met de criteria hieronder beschreven.

Uitbreiding consensus

Kom je maar moeilijk tot een duurzaamheidsvraagstuk waar de hele klas zich in kan vinden? Kom tot een consensus door na te gaan welke leerlingen akkoord zijn en welke (nog) niet.

De leerlingen die het eens zijn met het duurzaamheidsvraagstuk steken hun vuist (of een groene kaart) in de lucht.

De leerlingen die bezwaar hebben tegen het duurzaamheidsvraagstuk en iets willen toevoegen steken een open hand (of een oranje kaart) in de lucht.

Luister naar wat de leerlingen willen toevoegen en verwerk de feedback in een nieuw voorstel voor een duurzaamheidsvraagstuk. Herhaal en herformuleer het duurzaamheidsvraagstuk tot alle leerlingen hun vuist in de lucht steken.

Uitbreiding piramide

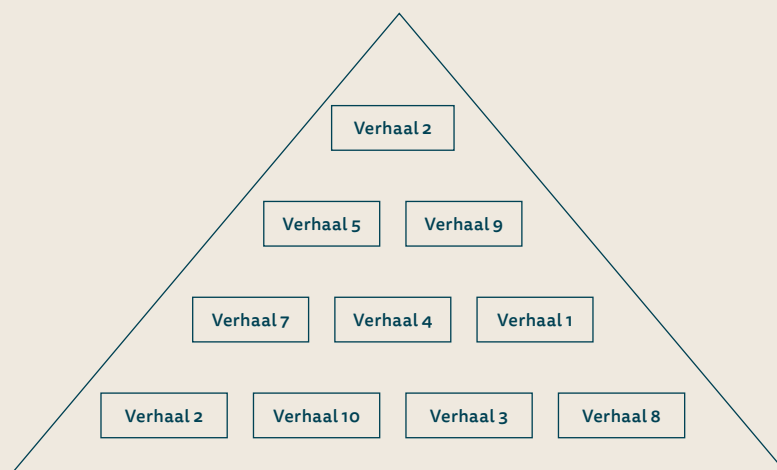
Wil je volgedrag van de leerlingen vermijden en hen meer tijd geven om na te denken over welk verhaal ze interessant/leuk/boeiend/herkenbaar vinden? Teken dan een grote driehoek of 'piramide' op het bord en nummer de verhalen.

Geef de leerlingen elk drie post-its die ze vrij mogen verdelen over de verhalen. Elke post-it is een stem voor een verhaal dat hen het meest prikkelt. Op elke post-it schrijven ze een argument waarom dit verhaal hen prikkelt. De leerlingen lopen rond en hangen de post-its bij de verhalen in het klaslokaal.

Overloop samen de post-its en de argumenten van de leerlingen. De verhalen met de meeste post-its vul je bovenaan de piramide in, de verhalen met de minste post-its onderaan.

Laat de leerlingen verder nadenken over de verhalen die ze gekozen hebben.

- > Wie of wat zou je keuzes beïnvloed kunnen hebben?
- > Zijn er argumenten die meerdere keren voorkomen op de post-its?

Opdracht

Fotoreportage

Geef de leerlingen de opdracht om in de school of schoolomgeving drie foto's te nemen in verband met het klassikaal geformuleerde probleem of duurzaamheidsvraagstuk. Enkele richtvragen:

- > Waar kom je het probleem tegen? Zijn er in je omgeving dingen die je opvallen? Zijn er in je omgeving acties die je gezien hebt?
- > Wat stoort jou in je omgeving?
- > Waar zou je graag meer over te weten willen komen?

Toon ter illustratie van de opdracht enkele foto's die passen bij het duurzaamheidsvraagstuk (bijvoorbeeld de stockfoto's in bijlage 6). Neem eventueel zelf enkele foto's. Vraag waarom deze foto's genomen zouden kunnen zijn.

- > Een foto van het parkje naast de buurtwinkel: Er liggen vaak lege blikken en flesjes op de bankjes in het park.
- > Een foto van herbruikbare zakjes in een versmarkt: Mensen doen verse groenten en fruit in herbruikbare zakjes.
- > Een foto van de grond bij de schoolpoort: Er liggen veel sigarettenpeuken op de grond aan de schoolpoort.
- > Een foto van een herbruikbare drinkbeker: Koffiezaken geven vaak wegwerpbekers mee.
- > Een foto van een man die PMD-zakken ophaalt: Afvalophalers staan vroeg op om ons gesorteerd afval naar recyclagecentra te brengen.
- > Een foto van glazen oliefles in een verpakkingsvrije winkel: Sommige verpakkingen kan je opnieuw gebruiken.
- > Een foto van herbruikbare bekens op een festival: Herbruikbare bekens worden vaak van de grond geraapt.
- > Een foto van een glascontainer: Gekleurd glas wordt apart gesorteerd.

Ga daarna samen op stap en laat de leerlingen foto's nemen of geef deze opdracht als huiswerk, zodat de leerlingen thuis of in de openbare ruimte foto's kunnen nemen.

Creatief

Je kan de leerlingen ook uitdagen om niet alleen vast te leggen wat ze zien in hun omgeving, maar ook op een creatieve manier vast te leggen wat mensen in hun omgeving soms of vaak doen, vinden, denken, weten, ...

- > Wat vinden de mensen niet leuk?
- > Wat vinden ze belangrijk?
- > Hoe reageren mensen op iets?

Illustreer met een voorbeeld (bijlage 7).

- > Een foto van een meisje die een PMD-zak aan de straatkant zet: Verpakkingen die gesorteerd worden, worden opgehaald en gerecycleerd.
- > Een foto op een parking vlakbij een drive-in restaurant: Sommige mensen vinden het makkelijker om afval op de grond te gooien dan de omgeving proper te houden.

Daarnaast kan je de leerlingen ook de opdracht geven om - in de plaats van foto's te nemen - zich expressief uit te drukken door een situatie in scène te zetten (bijvoorbeeld een rollenspel), iets te knutselen (bijvoorbeeld een collage), memes of GIF's te maken (al dan niet met beelden op het internet), ...

In stap 2 onderzoeken de leerlingen de problemen die ze tijdens deze oefening observeren en formuleren ze een duurzaamheidsuitdaging.

Door te vertrekken vanuit observaties in de eigen leefomgeving, verzeker je dat wat de leerlingen in stap 2 gaan onderzoeken, en dus ook de uiteindelijke duurzaamheidsuitdaging, aansluit bij hun eigen interesses en leefomgeving.

Bijlage 1

Bijlage 2

Bijlage 3

Afval	Vuilnisbak	Zwerfvuil	Natuur
Vuilniskar	Restafval	GFT (groente-, fruit- en tuinafval)	PMD-zak / blauwe zak (plastic verpak- kingen, metalen verpakkingen en drankkartons)
Papier en karton	Glazen flessen en bokalen	Verpakking	Recyclage- centrum
CO₂-uit- stoot	Energie	Milieu	Ophalen
Sorteren	Afval voorkomen	Ploggen	Her- gebruiken
Afval opropen	Recycleren	Product	Grondstof
Energie	Klimaat (verande- ring)	Gezond- heid	Leef- omgeving

Bijlage 4

REFUSE (weigeren)

© Shutterstock

RE-USE (hergebruiken)

© Shutterstock

REPAIR (herstellen)

© OVAM

REFURBISH (opknappen)

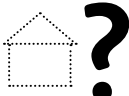
© OVAM

RECYCLE (recycleren)

© Fost Plus

Bijlage 5

 WIE?	
 WAT?	
 WAAR?	
 WANNEER?	
 WAAROM?	
 HOE?	

Bron pictogrammen: www.sclera.be

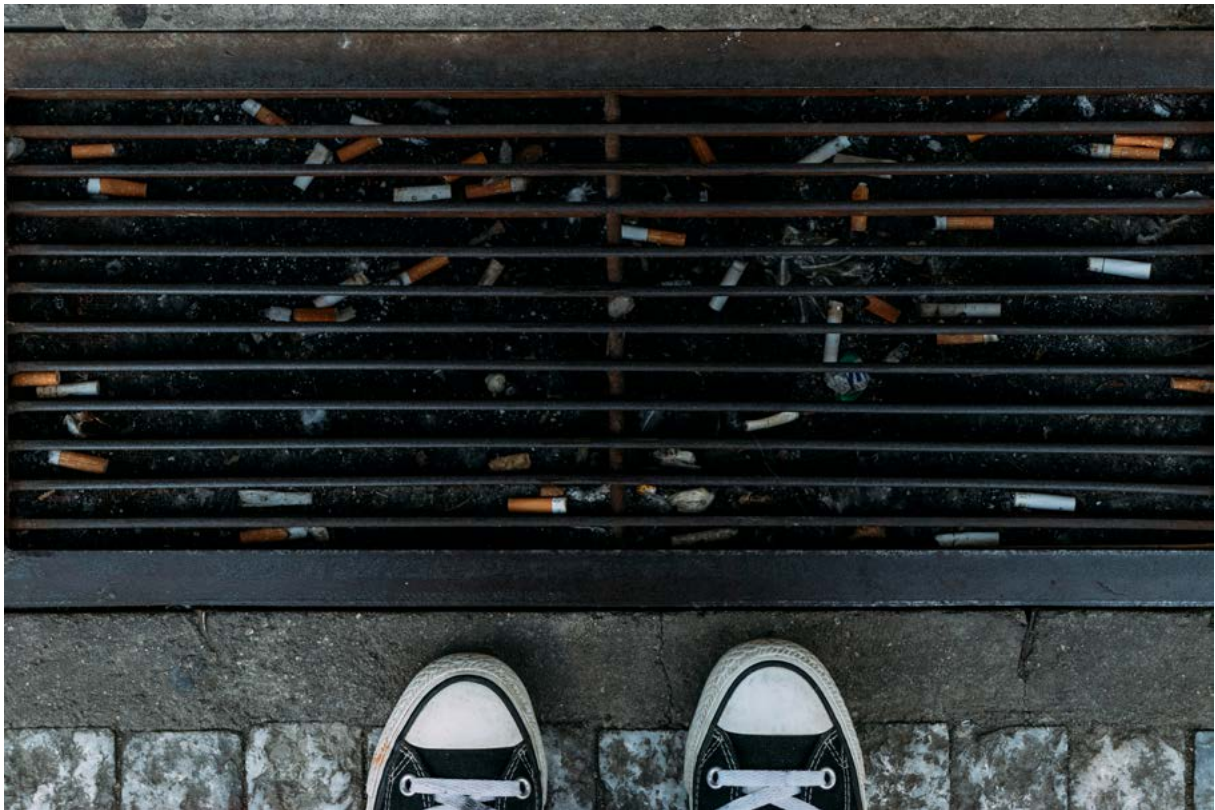
Bijlage 6

© Shutterstock

© Shutterstock

© Shutterstock

© Shutterstock

© Shutterstock

© Shutterstock

© OVAM

© OVAM

© Fost Plus

© Shutterstock

Colofon

Redactie: Bram Speleman

Vormgeving: Shaved Monkey

Illustratie praatplaat: Jan Heylen

© 2024 / Djapo

Djapo vzw

Ortolanenstraat 6

3010 Kessel-Lo

T 0460 95 71 01

info@djapo.be

www.djapo.be

Stockfoto's: © Shutterstock

Dit lespakket kwam tot stand in opdracht van Fost Plus en de OVAM.

Onze oprechte dank gaat uit naar:

- > Fost Plus en de OVAM, voor het vertrouwen en de gewaardeerde samenwerking;
- > BuSO-leerkrachten Elly Goukens en Tony Lommelen (BuSO Oosterlo), voor hun enthousiasme en gewaardeerde feedback.

djapo

SAMEN MAKEN WE
MORGEN MOOIER
OVAM

Fostplus